

הַלְבוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקְכוּ

תַּקְכוּ דִּינֵי עֲרוֹב תַּבְּשִׁילִין, וְכוּ כ"ד סְעִיפִים:

א משנה ביצה ט"ו
ב ממשנת המעשר,
בית יוסף

א (א) יום-טוב שחל להיות בערב-שבת, לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדרה בפני עצמה, אבל מבשל הוא (ב) כמה קדרות ליום-טוב, ואם הותר הותר לשבת; (ג) *ועל-ידי ערוב, מבשל בתחלה לשבת. (פרוש ענן הערוב הוא, שיבשל ויאפה מיום-טוב לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מערב יום-טוב לשם שבת, ונמצא שלא התחיל מלאכה ביום-טוב אלא אחר אותה). הגה ומתיר להניח ערוב זה (ד) אפלו

באור הלכה

ראין כאן כבוד הכריות לא של חיים ולא של מתים, ואסור אף ביום-טוב שני ואפלו על-ידי עמקין שהרי הוא כנבלה, ולא צריך מן קן שמונה חי, ויסיים: ומהו כי יאסרה, אי נמי שקא ויבשרה, מטלטלין לה מדין גרף של רע, ואינו יודע אם התרה קברתו ויבשרה כדל, אלא שבחברתו העפנתו והתרה, עד כאן לשונו; ולכאורה פנתו, דכיון דבלאו הכי מטלטל, מותר גם-כן לקבולו, וצריך עיון. ועין לעיל סימן שי"א⁹⁸ ובחכמת-אדם קלל קע סעיף 541: * ועל-ידי ערוב וכו'. עין משנה ברורה מה שכתבנו דהאסור רק מדבר סופרים משום שבת דהואיל ואלו מקלעי אורחים ולכן מהני הערוב, כן כתב הפג"ח אברהם בשם הר"ן, והוא בדעת רבה בפג"ח פסחים דף מז, וכן הוא במלחמות בכיפה ובימין אברהם כתב בשם הטאור, ובחמ"ד משה העיר עליו דבאמת הטאור כתב כן רק לדעת הר"ף אבל המלחמות סובר כן, וכן הוא דעת התוספות בערבין ל"ח בתרין קמא, דמשמע זה מותר לאפסול ולבשל ולא תלשלת ויבשל דאסור מדאורייתא⁹⁹, ובמקום דלא שייך סבא דיהואיל' כגון סמוך לחשכה, כחבוו הוסיף בפסחים דף מ דאסור מדאורייתא, והעתיק דבריהם גם בחוה"ש הרשב"א בכיפה, וכן הביא הפג"ח אברהם בשם מרדכי דסמוך לחשכה אסור דלא שייך יהואיל' ולא מהני ערוב, וכן הוא בהגהות ממוני ובסמ"ג, שדעת כל רבותיו הערפתים דמלאכות שבת אין נעשין ביום-טוב ורק משמע יהואיל' שרי, ומשיל' שמינין דתיבא רבא, דשק יהואיל' אסור מדאורייתא. ולאולה הפוסקים, אסור מלאכה ויבנה אחי, דבכל מלאכה שייך הנגה, וכן מבאר להר"א במלחמות. אכן דעת הרשב"א בערבין ל"ח ומה שכתבו התוספות בירש ביצה בסתמא, הוא רק שיטת הרשב"א, וכן בסמ"ג העתיק זה רק בדעת יחיד דאסור הנגה לא שייך בן דבר חדש ולא במלאכת אפייה ובשול דהוא חקון בעלמא, ולכן מהני הערוב, דאין שייך בקלה אסור הנגה ונאם נימא משום מלאכה, נראה דדעתו כדעת רב חסדא דמלאכת שבת נעשין ביום-טוב, וכן נראה גם דעת העשור, עין שם, וכן כתב המאירי לחלוק בין הנגה למלאכה, אכן דעתו דאסור מלאכה הוה רק מחמת יהואיל', כדעת התוספות וסמ"ג ורמב"ן הנ"ל, וידעוהם סמוך לחשכה אסור, וכן כתבו האחרונים: הפג"ח אברהם ומה דמשה ורמב"ן, וכתבו דמשמע זה נוגהין להקדים אסור הנגה ערבית ביום-טוב שחל בערב-שבת, וכן נראה מאליה רבה בשם לבוש. אמנם נמצאו גם דעת ראשונים המקלין בזה, היינו הרבנו אפרים והטאור שפסקו קרב חסדא לגמרי ומלאכת שבת נעשין ביום-טוב מדאורייתא, ולדידהו אין חלוק בין מבעוד יום בין סמוך לחשכה, וכן הרמב"ם, אף דפסק בקנה דהעושה מלאכה מיום-טוב לחל אינו לוקה משום יהואיל', מכל מקום לענין שבת פסק סברת רב חסדא דמדאורייתא מלאכת שבת נעשין ביום-טוב, ורק מדבר סופרים [אסור] כד ש"א. יקלו גם מיום-טוב לחל [ומשמע דסבירא לה דאף מיום-טוב לחל אף דאינו לוקה מכל מקום אסורא דאורייתא איתא¹⁰⁰], וכן משמע בלשונו עוד בהלכה ט פסקא א בהלכה יג שם, עין שם, ובכר הארץ בזה בחמ"ד משה. וכן הבינו בדעתו ההגהות והסמ"ג, וכן הוא גם דעת הר"י ור"י בדעת הרמב"ם, וכן הוא פשוטות דבריו וכו' שכתב החמ"ד משה, וחולק על הפג"ח אברהם שפסיע דברי הרמב"ם לדעת אחרת, וכן בספר בית-מאיר האר"ז ומסיק דהרמב"ם קאי בשיטת רב חסדא, דצריך שבת נעשין ביום-טוב מדאורייתא, דלא כמהר"ל ומגן אברהם, ועמו, משום דפשוטות דברי רב אשי מרזין כן, דאקראי כד שיאמרו מיום-טוב לשבת אסור ליתקמר לחל, אלא דמדאורייתא שרי לשבת ונדעת רב חסדא ולא משום יהואיל'. ונכעין זה איתא בירושלמי פרק יום-טוב וזה לשונו: איתא חמי (בוא וראה), דבר-תורה הוא אסור ועורב-תבשילין מותרין; אמר רבי אבהו: בדין שהיא אופין ומבשלין מיום-

משנה ברורה

לקבולו בשעה שאמרים פייטים, ונמינו עשרה בני-אדם על-כל-פנים לקבורתו, ואם הוא אדם חשוב שחייבים כלם ללוחותו, וצריאיהו לאחר התפילה וליהוה עד בית-העברות וצריאיהו שם, (עג) וילכו לאכל ואתרביף יקברוהו¹⁰¹. (עד) ומכל מקום אם הפל מוקד, דהינו הסקר והמכריזין, ואפשר לקבולו קדם אכילה בענין שלא ימנעו על-ידי-זה משמחת יום-טוב, עדיף טפי לקבולו קדם אכילה, דבמדרש סמכו על קרא ד"לא תאכלו על הדים", שפסוק לאכל סעודה קבוע קדם שנקבר המת¹⁰²:

א (א) יום-טוב שחל להיות בערב-שבת, ואין נפקא-מנה בין יום-טוב ראשון (ב) בין יום-טוב שני של גלויות, דאם חל יום-טוב שני בערב-שבת גם-כן אסור לבשל לשבת, אם לא על-ידי ערוב שיערב מערב יום-טוב הראשון; (ב) כמה קדרות ליום-טוב, ואם הותר, ואפלו נותרת (ג) קדרה שלמה כלה, כיון שמתחלה חשב שיעצרוף ליום-טוב, ובלבד שלא יערים בזה, וכמבאר בסעיף כד, עין שם. ועין בסעיף כג וביסימן תקג: (ג) ועל-ידי ערוב, מבשל בתחלה. כתבו (ג) הפוסקים, דהתם הערוב הוא אף למאן דאמר דמלאכות שבת אין נעשין ביום-טוב מדאורייתא¹⁰², מכל מקום מהני הערוב, דמכל מקום אין כאן אלא אסור מדברי סופרים, דמדאורייתא אמרינן: הואיל ואלו מקלעי אורחים ונחיי לה ליום-טוב גופא, אם-כן אין עושה אסור בזה, ורק מדברין אסור, ובשביל שבת שהוא שעת הדחוק התיירו על-ידי ערוב¹⁰³, שחשב בזה כאלו כבר התחיל להכין מערב-יום-טוב לשבת ורק שגומר ביום-טוב, וכדלקמה בהג"ח¹⁰⁴. וכתבו (ד) האחרונים, דביום-טוב שחל להיות בערב-שבת יזהר להקדים הנגת מאכליו לשבת כדל שייגמר מלאכתו בעוד יום גדול¹⁰⁵, דסמוך לחשכה בזמן דלא שייך שיצטרף לו ביום-טוב גופא, הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא ונכין (ה) יש לזהר בהפאכלים שמיטמין לשבת, שמיטמין בזמן שאפשר שיבשלו שלישי בשול מבעוד יום¹⁰⁶], וכתבו דמשמע זה (ו) נהגו להקדים תפלת ערבית בליל-שבת¹⁰⁷ קשחל סמוך ליום-טוב, כדל שלא יתאחר מלאכת בשולו ביום-טוב עד סמוך לחשכה. ועין באור הלכה, דבשעת הדחוק יש להקל ביום-טוב שחל בערב-שבת, אם נתאחר בשולו לשבת עד סמוך לשבת, ואף ביום-טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחוק, ולכתחלה בנדאי צריך לזהר בזה ובפרט ביום-טוב ראשון שהוא דאורייתא: (ד) אפלו ספק חשכה¹⁰⁸. זמן ספק חשכה נתבאר בסימן רסא, ומבאר שם, דכשנאין שלשה כוכבים בינונים הוא ודאי לילה. (ו) וכתבו האחרונים, דאם קבל עליו יום-טוב באמירת 'ברכו' שוב אין יכול לערב, דבקבלת יום-טוב נחשב הזמן כיום-טוב ונדאי; (ז) ונזקא בקבלת 'ברכו' שהוא קבלת צבור, ואף אם הוא לא אמר 'ברכו', נגזר אחר הצבור, כמבאר בסימן רסג סעיף יב, אבל קבלת עצמו אף שקבל בפרוש, (ט) אפשר דלא מהני לענין זה ויכול

שער הציור

(אג) דעל-פי הדחוק יש לומר, שינוי התחילו בהוצאתו אין עובדים בזה על דברי המדרש ד"לא תאכלו על הדים", כמו שכתב הפג"ח אברהם בסימן תמג: (עד) תכמת (עג) ועין בבית-מאיר: (ב) פשוט, וכדלקמן בסעיף כב: (ג) מוכח מן סעיף כד, בלבד שלא יערים: (ד) ר"ן ורמב"ן וכו' ועוד הרבה פוסקים, וכן העתיקו האחרונים: (ד) מגן אברהם ומהו ונגזר: (ה) פרי-מגדים: (ו) וכן נראה מאליה רבה שהעתיק מלבד: (ז) מגן אברהם ואלה רבה ושא, דלא כס"ז: (ח) כן נתבאר לעיל בסימן רסא סעיף ד ובמשנה ברורה שם: (ט) ואף דשם משמע להמיר בקבלת יחיד, יש לומר דכאן גרע, דכשקבל מבעוד יום יש לומר דקבלו רק לדין ספק-חשכה, עין שם בבאור הלכה, אבל כשקבל בספק-חשכה יש לומר דקבלתו הוי לנדאי, וכל-שכן אם התפלל מערב, אף דמעצם היין להמקילו בקבלה בסימן רצג, שהוא נובע מהמדרש, מוכח ממרדכי דגם מערב לא מהני, יש לומר דזה דוקא כשהתפלל מבעוד יום ולא בספק-חשכה, ומה"ר וכו' פסק להחמיר כשכבר התפלל מערב אפלו ביחידות:

הלכות יום טוב סימן תקכו

ביאורים ומוספים

2) התבאר בגמרא (פסחים מו, ב) שנחלקו אמוראים האם כשם שאסור מן התורה לעשות מלאכה ביום טוב לצורך יום חול, כך אסור לעשותה לצורך שבת, או שמן התורה הותר לעשותה לצורך שבת, ורבנן אסרו את הדבר משום שחששו שיבואו לעשותה גם לצורך יום חול.

3) וכמבואר בשו"ע הרב (ס"א), שמה שאסרו חז"ל לעשות מלאכה לצורך יום חול, הוא משום שאפשר לטרוח ביום החול עצמו, אבל לעשות מלאכה לצורך שבת שבה אי אפשר לטרוח, אם כן זו שעת הדחק וראוי להתיר את הדבר [ומ"מ תיקנו חז"ל שאין לעשותה אלא אם כן הניח עירוב תבשילין, וטעמי התקנה התבארו בגמרא (ביצה טו, ב), וראה במשנ"ב להלן (ס"ק כה) ובשעה"צ (ס"ק סו) בדעת השו"ע והרמ"א לגבי טעם התקנה].

ולגבי עשיית פעולה שאינה מלאכה מיום טוב לשבת בלא עירובי תבשילין, כתב לעיל (סי' שב ס"ק יז) לגבי קיפול הטלית מיום טוב לשבת [באופן שהיא חדשה ולבנה, שאין דבר משום 'מתקן מנא'], שנחלקו הפוסקים בדבר, שהא"י (ס"ק ח) הצריך לכך עירובי תבשילין, הרעק"א (שם על המג"א ס"ק ו) התיר את הדבר בלא עירובי תבשילין, משום שסבר שמעשה הכנה [שאינו מלאכה] מיום טוב שקדושתו קלה לשבת שקדושתה חמורה, אינו אסור כלל [וכן לגבי הכנת ספר תורה מיום טוב לשבת בלא עירוב, ראה בשעה"צ לקמן (סי' תרסז ס"ק ז), הובא להלן] שמשמעות דבריו שלא הכריע בדבר].

אולם לגבי הצעת המיטות מיום טוב לשבת, סתם בשעה"צ לעיל (סי' שב ס"ק כג) כדעת הרעק"א, שאין צריך לכך עירובי תבשילין. ולגבי מה שהתבאר במשנ"ב (הני"ל) לגבי קיפול הטלית, שלכל הדעות על ידי עירוב תבשילין מותר הדבר, יש לדון ממה שאסר הרמ"א לקמן (סי' תקכח ס"ב) להניח עירובי תבשילין וצרות ועירובי תחומין ביום טוב שחל בערב שבת לצורך השבת שלמחרת גם כשהניח עירוב תבשילין, ובטעם הדבר כתב המשנ"ב (ס"ק ג) שעירוב תבשילין מתיר רק לתקן את צרכי סעודת השבת, אבל לא שאר תיקונים (הערת שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' סח, והודעת תורה סי' תקכח ס"ב העיר כך על המהרש"ל).

וכן לענין גלילת הספר תורה ביום טוב להכינו לשבת שלאחריו, הביא השעה"צ לקמן (סי' תרסז ס"ק ז) את דברי השערי תשובה שם (ס"ק א, ב) בשם הא"י שם ס"ק ה) שאסר את הדבר גם כשהניח עירוב תבשילין [כמבואר במחזיק ברכה שם אות ב, מובא בשערי תשובה שם], וכן כתב השו"ע הרב (סי' תקג ס"ג), ומשום שעירוב תבשילין אינו מותר אלא לתקן את צרכי סעודת השבת, ולא את שאר ההכנות, אולם הוסיף השעה"צ (שם) לציין לדברי רעק"א שם (על המג"א שם ס"ק ג) שהתיר את הדבר, ושם ציין לדבריו שבסי' שב (הני"ל) שהדבר מותר אפילו בלא עירוב תבשילין.

אולם לענין הדחת כלים ביום טוב שחל בערב שבת לצורך השבת, התבאר בשו"ע הרב (שם) שעירוב תבשילין מועיל להתיר את הדבר [לכל הדעות], וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (חיד" סי' נא אות ב), וביאר שאף שאינו מכין בכך את הסעודה עצמה, מ"מ גם דבר זה נחשב בכלל צרכי הסעודה. וראה גם שו"ת אבני מלואים (סי' יז) שכתב שאכן המנהג להקל בדבר [אלא שמ"מ נשאר בצ"ע]. ודעת הגרי"ש אלישיב (קיצור הלכות יום טוב וחול המועד מהדורה חדשה סי' סח, אשרי האישי ח"ג פ"ז אות יד) שהדחת כלים מותרת רק בשעת הדחק גדול. [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק נה) בטעם המשך בימוזאים עמוד 69

[משנ"ב ס"ק נב]

וְיִלְכוּ לְאָכַל וְאַחֲרֵי־כֵן יִקְבְּרוּהָ⁽⁵¹⁾ וכו', שְׁאָסוּר לְאָכַל סְעוּדָה קְבוּעָה קִדְּשׁ שְׁעָקֵב הַמֵּת⁽⁵²⁾.

51) אולם לענין קבורה בערב פסח, כתב השעה"צ לעיל (סי' תמג ס"ט) שאין המנהג בזמננו להפסיק באמצע הלילה קודם הקבורה. (52) ולענין קבורת המת בערב פסח קודם האכילה, נקט לעיל (סי' תמג ס"ק ו) לשון 'נכון' לאכול קודם הקבורה [ולא כתב שאסור]. והוסיף, שאם הזמן דחוק, ואם יקברוהו בבוקר יתכן שלא ישאר זמן לאחר מכן לאכול חמץ, מוטב לאכול תחילה ולבער את החמץ, ורק לאחר מכן לקבור את המת. וביאר בשעה"צ שם (ס"ק ט), שבאופן זה אין בויון למת במה שאוכלים לפני קבורתו, כיון שעל ידי כך לא ימהרו בקבורה כדי שישפיקו לאכול, אלא יתאפשר להם להתעסק בקבורתו במתינות, ויש להקל בזה בצירוף לכך שאם לא יעשו כן יש חשש שיכשלו ויאכלו חמץ לאחר זמן איסורו.

ואם יש חברא קדישא המתעסקים עם המת, כתב במשנ"ב (שם) ובשעה"צ שם (ס"ק ח) בשם המור וקציעה, שדין זה שאין לאכול קודם הקבורה לא נאמר אלא עליהם.

ובאופן שלא יקברוהו עד למחרת, כתב המור וקציעה (סעיף זה) שמותר לאכול ביום המיתה, וכן כתב האשל אברהם (בוטשאטש). ואם התחיל לאכול בשעה שהיה החולה חי עדיין, כתב האשל אברהם (בוטשאטש) שאין צריך להפסיק מאכילתו בשעה שנפטר, וגם אם כבר היה גוסס בשעה שהתחיל לאכול, מפני שאין ידוע מתי ימות.

[ביה"ל ד"ה ואסור]

[עין לעיל סימן שיא"ט⁽⁵³⁾ ובתקנת-אָדָם פֶּלֶל קַע סְעִיף⁽⁵⁴⁾].

53) ושם בשו"ע (ס"ב) מבואר, שמת שהסריח בבית ואין לבני הבית מקום אחר ללכת, מותר להוציאו על ידי הנחת ככר או תינוק על גביו, ולא הוזכר שמותר לעשות כן גם בלא ככר משום שהמת נחשב כגוף של רעי.

54) ראה לעיל (ס"ק מט) שהבאנו דבריו.

סימן תקכז

דיני עירוב תבשילין

[משנ"ב ס"ק א]

עַל־יְדֵי עִרּוּב שְׁעָקֵב מְעַרְב יוֹם־טוֹב הֶרְאָשׁוּן⁽¹⁾.

1) לגבי בן ארץ ישראל שהיה בחוץ לארץ ואין דעתו להשתקע שם, וחל יום טוב שני בערב שבת, כתב לעיל (סי' תצו ס"ק יג) שאינו צריך להניח עירוב תבשילין, וביאר, שאף שחייב אדם לנהוג כחומרי המקום שהלך לשם, היינו דוקא בדבר שבפרהסיא [נטעם הדבר מפני המחלוקת, כמבואר לעיל (סי' תסח ס"ק ד)], אבל להניח עירוב תבשילין שהוא דבר שבצינעא, אינו חייב להחמיר כמותם [אולם, לגבי עשיית מלאכה בצינעא, התבאר לעיל (סי' תצו ס"ק ט) שחייב לנהוג כמותם, ולעיל (סי' תסח שם) התבאר טעם הדבר].

[משנ"ב ס"ק ג]

אֵין נֶעְשֵׂין בְיוֹם־טוֹב מְדֹאָרְיָתָא⁽²⁾ וכו', הַתִּירוּ עַל־יְדֵי עִרּוּב⁽³⁾ וכו', וְכִדְלִקְמָה בְהַגְיָה⁽⁴⁾ וכו', כְּעוּד יוֹם גְּדוּלָה⁽⁵⁾ וכו', שְׁלִישׁ בְּשׁוּל מְקַעוּד יוֹם⁽⁶⁾ וכו', תְּפִלַּת עֲרִבַת בְּלִיל־שַׁבָּת⁽⁷⁾.

מילואים

הלכות יום טוב סימן תקכד תקכה תקכו

המשך מעמוד קודם

כתב השו"ע (שם) ש"א שמורת למי שאינו רבו לומר לו לקבור מת ביום טוב, ויש אומרים שאסור. הוסיף, שיש דעות שאף לרבו מותר לומר לו לקבור. ולהלכה, כתב המשגיב שם (ס"ק טו) שאין להקל בזה ברבו, אך הסתפק בביה"ל שם (ד"ה ויש) שמה אפשר להקל במי שאינו רבו.

הלכות יום טוב סימן תקכו

המשך מעמוד 292

במציא יום טוב, כתב החכמת אדם (מצבת משה הנהגת החברא קדישא ס"ב) שאסור, מפני שהרוחה קבורת מת מהיום ללילה עובר על מצות עשה של "קבור תקברו ביום ההוא", יתכן שעובר אף על לאו של "לא תלין" על כל שעה בלילה שאינו קבור [וראה לחם משנה פ"ד מהל' אבל ה"ח]. וכן כתב בשו"ת גינת ורדים (יו"ד כלל ה' סי' ג), שכשם שעובר על העשה בשקיעת החמה, כך עובר גם על הלאו בשקיעת החמה, הוסיף, שיש להחמיר גם שלא להלין מת עד אחר עלות השחר. מאידך, ידי אברהם (יו"ד סי' שנו ס"א) כתב שמפורש בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' שיא) שאין איסור להלין את המת אם קבור לפני עלות השחר, כיון שאף העשה לקבור באותו היום לא נאמר אלא על הרוגי בית דין. אכן במשגיב לעיל (סי' עב ס"ק ו) מבואר, שהקובר לאחר שקיעת החמה עובר בעשה אך אינו עובר בלאו. וכן כתב המנחת חינוך (קומץ מנחה מצוה תקלז), שמדברי החינוך (שם) שכתב שעל כל מת שאינו נקבר באותו היום עוברים בעשה, מוכח שלא כדברי הרדב"ז, ומימ כתב המנחת חינוך (שם ס"ק א) שעל הלאו אין עוברים עד עלות השחר.

31) ולהלין מת בימות החול עד למחרת כדי שיקבר על ידי ישראל ולא על ידי נכרי, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קעח אות ד) שיתכן שבאופן זה נחשבת ההלנה לכבוד המת ומותרת. וביאר, שמה שהחמירו בזה הפוסקים בענינו, יתכן שהוא רק מפני דין יום טוב כמבואר בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' עז), שאף על פי שבימות החול בודאי יש מעלה גדולה שלא יתעסקו נכרים במת כלל, מימ ביום טוב אין מחייתו כבוד במה שמתעסקים בו נכרים, כיון שידוע שהטעם שאין

מתעסקים בו ישראלים הוא מחמת דין יום טוב. ולמעשה, כתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שהמיקל בימות החול להלינו כדי שיתעסקו בו ישראל, אין מוניהים אותו, בפרט אם מצטרף לכך טעם קטן נוסף להלינו.

[משגיב ס"ק לב]
מְתָר לו לְטַל שְׁכָרָתוֹ³² וכו', וקְדַמְבָּאָר לְעִיל בְּסִימָן שוֹ קְצִיף³³.

32) ואף על פי שמת אסור בהנאה, ולכאורה אסור להשתכר מקבורתו, כתב השדי חמד (כללים מערכת המים כלל קב ד"ה ושמ) שכיון שבחפירת הקבר אין מתעסקים במת עצמו, שהרי היא נעשית לפני הקבורה, אין איסור הנאה בדבר. אך הישר, שלפי תירוץ זה לא נתיישב טעם ההיתר לקבל שכר על שאר ההתעסקויות במת, כגון רחיצתו ונשיאתו.

וכתב בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קכח). שהרע"א הקשה קושיה זו, ויישב לו בעל החוות דעת שמבואר בגמרא (ע"ז סג, ב) שמותר לקבל שכר על סילוק דבר האסור בהנאה, ולפיכך מותר לקבל שכר על ההתעסקות בקבורת המת וסילוקו. והחתם סופר (שם) תירץ, שהדין לקבור את המת אינו שייך לאיסור החממה, ואין איסור להשתכר מדבר שאין חיוב לבערו או לקבורו מחמת איסור ההנאה. ובשו"ת אחיעזר (ח"ב סי' יט אות ד) התקשה בדבריהם, וכתב שההיתר לקבל שכר הוא כשהשכר ניתן עבור הבטלה משאר מלאכות, ולא עבור ההתעסקות במת. והגשר החיים (ח"ב פ"ה אות ג-ד) תירץ, שהשכר הוא על כך שפותר את קרובי המת מההתעסקות המוטלת עליהם, ולא עבור ההתעסקות עצמה.

33) ושם (ס"ק כג) כתב, שאף לשיטה זו, מימ אינו רואה בזה סימן ברכה, וראה מה שכתבנו שם.

הלכות יום טוב סימן תקכו

המשך מעמוד 296

ההיתר להדליק נרות שבת על ידי העירוב, אף על פי שאינו מצריח הסעד[ה].

4) ועל פי דברי הרמ"א כתב הראש יוסף (ביצה טו, ב ד"ה ותבשיל) שלפיכך גם נקרא הדבר בשם 'עירוב', שהרי ענינו לערב את מה שבישל מערב יום טוב לשבת עם מה שבישל ביום טוב לשבת. וכן ביאר הרי"ד (פסקים ביצה טו, ב) הריא"ז (פסקים ביצה פ"ב ה"א) בטעם השם 'עירוב'.

טעם נוסף למה נקרא 'עירוב', כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב ה"ב, כמבואר מתוך השגת הראב"ד שם), שהוא לשון מוטאל מעירובי חצרות, הנקרא כך מצד שענינו לערב את אנשי החצר כבני רשות אחת [כמבואר בדבריו בפ"א מהל' עירובין ה"ט], שהרי שני העירובים דומים בענינם, ששניהם נעשים ל'היכר', שכן תקנת עירובי חצרות היא משום היכר שאסור בשבת להוציא מרשות לרשות, ותקנת עירובי תבשילין גם היא משום היכר שאסור לעשות ביום טוב מלאכה שאינה לצורך היום [נהמגיד משנה שם הוסיף, ששני העירובין שים גם בכך שהם נעשים בדברי מאכל].

הראב"ד (השגות שם) ביאר, שלשון 'עירוב' הוא מצד שמעריבים את הבנת צרכי שבת עם צרכי יום טוב לעשותם ביחד.

5) ולגבי הוספת מים לדוד שעל גבי האש או נפט לפתיליה, ביום טוב סומך לחשיכה באופן שאין ההוספה נצרכת ליום טוב עצמו גם אם

יבואו אורחים, הסתפק הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' מא עמ' קכב, ששי"ב פ"ב הע' כו ופ"ג הע' ק) שיתכן שכיון שהמים שהוסיף מתערבים במים הקיימים ואם ישתה ביום טוב הרי ישתה גם ממה שהוסיף, וכן הנפט שהוסיף מתערב בנפט הבעור הזאתו ביום טוב היא גם ממה שהוסיף, נחשב הדבר כצורך יום טוב, ואין בדבר איסור דאורייתא, ולפיכך יועיל על כך עירוב תבשילין.

דעת הגר"י קרליץ (חוט שני יום טוב פכ"א ס"ק א ד"ה ולכן) לענין הוספת שמן לנרות הדולקים כבר, שאם אין ההוספה נצרכת ליום טוב, אסור להוסיף לצורך השבת [גם אם הניח עירוב תבשילין].

ובטעם ההיתר להדליק ביום טוב את נרות השבת, אף על פי שבזמננו הבית מואר באור החשמל ולכאורה אין אור הנרות נצרך ליום טוב, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק נה).

6) כונתו, לבישול במאכל בן דרוסאי, כמו שכתב בביה"ל לעיל (סי' רנו סי' ד"ה הוא). אמנם, לעיל (סי' רג ס"ק לח) כתב לגבי איסור שהייה בשבת, שנחלקו הפוסקים מהו שיעור מאכל בן דרוסאי, שיש אומרים שהוא חצי בישול, יש אומרים שהוא שליש בישול, ושהשו"ע (סי' רנד סי' ב) סתם שהוא חצי בישול, וסיים, שבמקום הדחק יתכן שיש להקל בכשליש בישול [נאכן הפמ"ג (סי' רנו משב"ז ס"ק א) שהוא מקור הדין, ציין לדבריו בסי' רנט משב"ז ס"ק ג דיני שהייה והטמנה ד"ה

מילואים

הַלְבוּת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקְוָה

המשך מעמוד קודם

8) וכן לענין עירוב חצרות, כתב השריע לעיל (סי' רסא ס"א) שמעיל לעשותו בבין השמשות וכן כתב לעיל (סי' שצג ס"ב) לענין שיתופי מבואות]. וכתב המשגיב (סי' רסא ס"ק יא) שאף יכול באופן זה לברך על העירוב, ובטעם הדבר שאינו נחשב כשאר ספק ברכות להקל, כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה עירובי) שתקנת עירוב חצרות היא דין קל נראה משגיב שם (סי' ז) שעירוב חצרות קל מעירוב תחומין במה שאין לו סמך מהתורה, וראה בביה"ל לקמן (סי' שצג ס"ב ד"ה ויכול), ולפיכך החשיבו את בין השמשות כרואי יום לענין זה, ובשרית מנחת יצחק (ח"ז סי' לו ד"ה אמנם יש לדון) התבאר שהדברים אמורים גם לענין עירובי תבשילין, ולענין עשיית עירוב חצרות בומן שהוא ספק בין השמשות ספק לילה, צידד בביה"ל לעיל (סי' רסא שם ד"ה ערובי) להחמיר בדבר, כיון שהספק הוא מכח חסרון ידיעה ולכן אינו נחשב כספק אלא נדון כלידה דאי, ונשאר בצ"ע. ומימ לענין ברכה, כתב שם שיהיה שלא לברך.

[ביה"ל ד"ה ועל ידי ערוב וכו']

לְהַבְיָא דְאֶסְרוּ מְדֻאֲרֵימָא⁹ וכו', אֶסְרָא דְאֲדֻרְתָּא אִיכָא¹⁰.

9) ובמקור האיסור כתב בשע"צ לעיל (סי' תקג ט"ג), שדרשו בגמרא (ביצה ב, ב) מהפסוק (שמות טו, ד) "יהיה ביום הששי הכינו וגו'", שיום חול מכין לשבת [שהרי סתם יששי חול הוא], ואין יום טוב מכין לשבת. 10) אמנם, לעיל (סי' תקג ס"א ד"ה ואפילו) נקט בדרעת הגר"א שלדעת הרמב"ם גם מיום טוב לחול אין איסור מן התורה, משום דין הואיל.

וכשחל, ושם כתב שיהיה מבוטל כחצי בישול]. ומה שמבואר מדבריו שהמתחיל לבשל ביום טוב סמוך לחשיכה עובר על איסור תורה של מבשל, אף שהבישול נגמר לאחר יום טוב, התבאר בפמ"ג (פתיחה להל' שבת קרוב לסופו) שהוא מדין 'חצי שיעור' האסור מן התורה, אבל אין בזה חיוב, כיון שלא הגיע לשיעור בישול בסוף היום. אולם לגבי יום טוב הסמוך לשבת, הסתפק הפמ"ג שם שיתכן ששונה דינו, ואף אם הבישול נגמר במוצאי יום טוב שהוא שבת חייב משום מבשל ונטעם ספיקי יש לפרש, משום שתחילת הבישול וסופו היו ביום האסור במלאכה. מאידך, המנחת חינוך (מצוה רחצ אות כא ד"ה הנהג) כתב שגם באופן זה אינו חייב משום מבשל ביום טוב, שאין שבת ויום טוב מצטרפים. וכן כתבו בשרית אבני נור (ארי"ח סי' שצו אות ב) והאפיקי ים (ח"ב סי' ד ענף ג).

הרשי"ש (שבת עג, א) כתב לגבי המבשל בשבת, שגם באופן שהתבשל המאכל במוצאי שבת [שהוא יום חול] חייב משום 'מבשל', וכמו לגבי מלאכת 'זורע', שחיובו גם כשהשרשה היא ביום חול, וכן כתב בשרית חלקת יואב (ארי"ח י י ומהדו"ת סי' יג).

7) ובביה"ל לעיל (סי' רנו ס"א ד"ה הוא) כתב, שביום טוב שחל בערב שבת ראוי להקדים את אמירת 'ברכו' או קבלת שבת בעוד היום גדול.

[משגיב ס"ק ד]

אֶפְלוּ סֶפֶק הַשְּׁקָה⁸.

הַלְבוּת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקְוָה

המשך מעמוד קמט

אחת שתי מצוות, ביאר המאירי (שבת ק"ו, ב) שהיינו דוקא לעשות את המצוות יחדיו בבת אחת, מה שאין כן כאן שאין שתי המצוות נעשות יחדיו בבת אחת, וכן כתב הפמ"ג לענין כוס של קידוש הברדלה, ראה לעיל (סי' רעא ס"ק נז).

וכן לענין עירובי חצרות לנהגים לערב בכל ערב שבת, כתב הרמ"א לעיל (סי' שצג ס"ב) שיש לבצוע על העירוב בשחרית בשבת, ובטעם הדבר כתב המשגיב שם (סי' ד) שיכין שאיתעביד ביה חדא מצוה וכו', וכעין זה כתב גם לעיל (סי' שסח ס"ק כב).

וכן לענין ההושענות שנשאר לו אחר קיום המצוה בסוכות, כתב הרמ"א לקמן (סי' תרסד ט"ט) שנהגו להצניען לאפות בהן את המצות לפסח, וטעם הדבר מצד 'הואיל ואיתעביד ביה וכו'', כמבואר במקור הדין (מהר"ל הלכות חג הסוכות סי' ט מהרי"ל וי"ל סי' קצא). וכן כתב המשגיב לעיל (סי' תמה ס"ק ז) שטוב לשרוף בהן את החמץ, מטעם 'הואיל ואיתעביד ביה וכו'.

וכן לענין קניית שעוה לנר חנוכה, כתב לקמן (סי' תרעג ס"ק כג) שמצוה מן המובחר לקנות ממה שנוסף מנרות ביהכניס, משום 'הואיל ואיתעביד ביה וכו'.

וכן לענין חוטי ציצית שנפסקו, כתב המשגיב לעיל (סי' כא ס"ק ח) שיניחם בתוך ספר לסימן או שיעשה בהם מצוה אחרת, משום 'הואיל ואיתעביד ביה וכו'.

לענין השיעור בזמניו, כתב המשגיב שם שאמנם יש מהאחרונים שסברו שהתקטנו הביצים למחצית מהמה שהיו בימים הקדמונים, ולגבי דאורייתא יש להחמיר כדבריהם, מימ לגבי דרבנן יש לסמוך להקל לשער כביצים שבזמנינו. החזו"א כתב (קונטרס השיעורים שם ס"ק ו), שאחרי שנקבעה ההלכה על פי האחרונים שיש להכפיל את השיעור ונתפשטה ההוראה כך, עיקר השיעור הוא כהשיעור הגדול, הוסיף שם (סי' ז), שלפי זה שיעור כוית הוא כשני שלישי ביצה.

[משגיב ס"ק ט]

בֵּין כְּסוּפֵי¹⁷.

17) הונמלך בערב יום טוב להוסיף על העירוב שהניח בתחילה, כתב הגר"י אברמסקי (חזון יחזקאל תוספתא ביצה חרושים פ"ב ה"ב) שחל על התוספת שם עירוב, ולפיכך אם נאבד מה שהכין בתחילה ההשתייר כוית ממה שהוסיף לאחר מכן, די בכך.

[משגיב ס"ק יא]

בְּסַעֲוֵה שְׁלִישִׁי¹⁸ וכו', לִיתְעַבְד בְּהַ מְצוּה אֶתְרִינָא¹⁹.

18) כוונתו [כמבואר להלן (סי' מנח)] שישתמש בו ללחם משנה בסעודת ערבית ושחרית, ובסעודה שלישית יבצע עליו, וראה מה שכתבנו להלן שם.

19) ואף על פי שאמר חז"ל שאין עושים מצוות חבילות חבילות, ולפיכך אין אמורים על כוס אחת שתי ברכות, ואם כן איך עושים בפת

הַלְבוּת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקְוָה

המשך מעמוד קל

[משגיב ס"ק לב]

לְנֹה וְלִקְל הַרְרִים בְּעִיר הַזֹּאת⁴⁰.

כשבעלי המלך הניחו עירוב, לפועלים אסור לבשל [אפילו עבור אחרים שומרי תורה ומצוות].

הַלְבוּת יוֹם טוֹב סִימָן תַּקְבוּ

קַמַט בְּאֵר הַגּוֹלָה

(6) *ספק תִּשְׁכַּח (מדרכי ס"פ ב"מ): **ב** יַעֲרוֹב זֶה עוֹשִׂין אוֹתוֹ (ה) **כֶּפֶת וְתַבְשִׁיל**, (ו) **יָוָם לֹא יַעֲשׂוּ אֶלָּא** (3) **מִתַּבְשִׁיל לְבַד**, (ז) **מִתָּר**: **ג** הַשְּׁעוֹר תַּבְשִׁיל זֶה (ח) **כִּזְיָת**, **בֵּין לְאֶחָד בֵּין לְאֶלְפִים**, **בֵּין בַּתְחִלָּתוֹ** (ט) **בֵּין בְּסוּפוֹ**: הַגַּה וְגַם מְזַרְכִּין לְכַתְחֵלָה כֶּפֶת כְּבִיצָה (א"ו בַּשּׁם יְרוּשָׁלַיִם), וְכֵן נוֹהֲגִין (י) לְכַתְחֵלָה: **ד** יִצְרִיף שְׂיָהָה תַבְשִׁיל זֶה דְּבָר שְׂהוּא רָאוּי (יא) לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפֶּת, (יב) **יִלְאֲפוּקִי** (ג) **דִּיקָא**: **ה** הַתַּבְשִׁיל זֶה כְּנֶגְדָא ט"ו כְּרִבִי אַבָּא וְכִבֵּו ו שֶׁסְלִשְׁנָא כְּנֶגְדָא ז כְּרִבִי וְנָדָא ח כְּרִיתָא שֶׁסְ

בְּאֵר הַיֵּטֵב

אָבֵל עַל הַפֶּת לְחֹדֵד לֹא מִהֲגִי לִכְ"ע אֶף לְאֻפּוֹת. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת ע"ת לִפְנֵי עִירִיט וְכָּ כְּעִירִיט, אָבֵל בְּרִיעֵבֵד מִקֵּד, עֵינַי ט"ו ס"ק יב וּמ"א ס"ק יג. כֶּתֵב בְּיִשׁוּשׁ: אִם עָשָׂה תַבְשִׁיל מִקֵּד לְעִי"ת אוֹ שֶׁהִפְרִישׁוּ לְשֵׁם קָדַי, אָפְלוּ הֵיךְ דַּעַתוֹ לְכַרְךָ עֲלִיו שִׁכְחָה, שְׂרִי לְבִשְׁל, דְּבִרְכוּת אֵין מִעֲקֻבוֹת, וְאָפְלוּ הַפְרִישָׁה אֲשֶׁתּוֹ שְׂלֵא מִדַּעְתּוֹ שְׂרִי, עִכ"ל. וְהִמ"א בְּס"ק ג חוֹלַק עֲלִיו וְכֶתֵב דָּאִין לְסַמֵּךְ ע"ז, ע"ש. וְעַיִן ט"ו ס"ק יז. מִהֲרִירָל הֵיךְ מִנִּיחַ הַבְּשׂוֹר עַל הַשְּׁעֲלֵעִירָל וְלֹא עַל גְּלוּסְקָא מִשּׁוּם מֵאוּם, ג' לִקַּח לְחֵם שְׁלֵם וּלְקַחְו לְחֵם מִשְׁנֵה בְּלִיל־שֶׁבֶת וּבְקִמְרָתוֹ וּבִסְעוּדָה ג' הֵיךְ בּוֹעֵז עֲלִיו, כִּינֵן דְּאֲתַעֲבִיד בַּה תְּנָדָא לִיעֲבֵד בַּה מְצוּה אַחֲרִיתָא. בְּשִׁלְיָה כֶּתֵב שְׂלֵא לְקַח עֵצִים שְׁפַל אֶלָּא יִקַּח חֲמִיכָה חֲשׂוּבָה, וְאֵל תְּחִי מְצוּה זוֹ קִלְהָ בְּעִרְיָה: (א) **דִּיקָא**. ג"ל דְּאָפְלוּ בְּמִקּוּם שֶׁמִּלְפָּנֵינוּ בּוֹ אֶת הַפֶּת בְּטִלְהָ

בְּאֵר הַלְבָּה

טוֹב לְשֶׁבֶת, אִם אֲתָה אוֹמֵר כֵּן אֶף הוּא אוֹפֵה וּמְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְחַל, עַד כָּאֵן לְשׁוּנוֹ. וְאֶף הַרְמַבְּרָן שָׂרַח לְיֵשֵׁב דְּבָרֵי רַב אֲשֵׁי עַם לְדַעַת רַבָּה, עֵינַי שֶׁסְ בְּמִלְחָמוֹת, מְקַל מְקוּם פְּשִׁיטוֹת הַדְּבָרִים נִרְאָה דְּקָאֵי רַב אֲשֵׁי בְּיִשׁוּשׁ רַב חֲסִידָא, כְּמוֹ שֶׁכֶּתֵב תְּפִאֲרוֹ. וְלְעִינֵית דַּעֲיָתִי גַם חֲפֹרֶשׁ רַבְעוֹ חֲתָנָא לְשִׁמְעַן כֵּן, דְּהַעֲתִיק עַל דְּבָרֵי רַב חֲסִידָא בְּפִסְקִים מִמֶּשׁ כִּלְשׁוֹן רַב אֲשֵׁי בְּכִיצָה, אֶלְמָא סְבִירָא לֵה דְּתָדָא שִׁיטָה הוּא, עֵינַי שֶׁסְ, וְזוּהוּ סְבִירָת הַרְמַבְּרָן גַּם כֵּן, וְכֵן הִרְצִיבָא בְּחוּסְפּוֹת עוֹרְבִין וְחוּסְפּוֹת דְּרִישׁ בִּיצָה מְכַרְח דְּהִלְכָה כֶּרֶב חֲסִידָא וּבְכֹמוֹ שֶׁכֶּתֵב בְּחִמְד־מִשָּׁה וּבִית־מֵאִיר, דָּאֵי לֹאוּ הֵכִי, נְהִי דָאִין בּוֹ מִשּׁוּם הַכְּנָה, אַפְתִּי יֵשׁ כְּנֹה אֲסוּר מִלְּאֲכָה, עֵינַי דְּבִרְבִּיחֵם שֶׁהָאֲרִיכוּ בְּנֹה, וְעַל־כֵּן נִרְאָה, דָּאֵף דְּלִכְתְּחֵלָה בְּנֹדָא צָרִיף לְהִתֵּר כְּדַעַת לֵה הֵי רַבְתָּא הַגָּלִי וְשֶׁהוּא בְּעֵינַי דְּאוּרִיקָא וְכֹמוֹ שֶׁכֶּתֵב הַאֲחֻזּוֹנִים, מְקַל מְקוּם בְּשַׁעַת הַדְּחִק. יֵשׁ לוֹמֵר דְּכָאֵי הֵם רַבּוּתֵינוּ הַרְאֵשׁוֹנִים הַאֵלֶּה לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם בְּעֵינַי סְמִיךְ לְחִשְׁכָה, וְגַם כִּי הִרְאָה וְהַשְׁעוֹר רַבּוּתֵינוּ זֶה דְּבַעֲרוֹב מִתָּר וְלֹא חִלְקוּ קָבֵל בְּנֹה, וְכֵל־שֶׁכֵּן בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שְׂהוּא וְדַבְּנֵן בְּנֹדָא יֵשׁ לְסַמֵּךְ לְהִקָּל לַעַת הַעֲרֹף: * סְפֵק חֲשָׁבָה. עֵינַי מִשְׁנֵה בְּרוּחָה לְעֵינַי אִם קָבֵל עֲלִיו יוֹם טוֹב, וְעֵינַי בְּסִימָן רִסְג דְּהִלְכָתָה נֵר בְּשֶׁבֶת חֲשִׁיב קָבֵלָה לְנִשְׁיָם, וְצָרִיף עֵינַי מִה דְּהִין בְּנֹה, וְלִכְאוּרָה אִם הַשְּׁמִיחַ הַדְּלִיקוּ נֵר יוֹם טוֹב, שׁוּב אֵי אֲפָשֵׁר לַעֲשׂוֹת עוֹרֵב בְּשִׁבְלֵינוּ אֶף שְׂהוּא עֲדוּן יוֹם, שֶׁכֶּבֶר קָבֵל עֲלֵיהֶם יוֹם טוֹב¹⁴³, וּמִשְׁמַע לְכָאוּרָה שֶׁסְ דְּכִתְחֵלָתָה נְהוּרַת לֵשׁ לוֹ דִּין קָבֵלָה שֶׁל עֲבָר מֵאַחַר שֶׁכֵּן הַמְּנַגֵּחַ, עַן שֶׁסְ דִּישׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מִהֲנֵי תְּנָאֵי, אֶלָּא דִּישׁ לִדוּח, דְּאוּלֵי דוֹקָא בְּשֶׁבֶת שְׁמוֹנְלִיגִין הַכֵּל בְּשַׁעַת אַחַת וְנִהְיָ לְקָבֵל כְּזֹה שֶׁבֶת, אָבֵל בְּיוֹם טוֹב שְׂאִין הַכֵּל מְדִלְקִין בְּשַׁעַת אַחַת, אֲפָשֵׁר דְּלֹא הִנְגוּ לְקָבֵל בְּנֹה¹⁴⁴, וְיֵשׁ לוֹ דִּין אִישׁ הַמְּדִלְקִין שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל שֶׁבֶת בְּהַדְּלָקָתוֹ, וְאֶף אִם נֹאמֵר דָּאֲשֶׁה דְּרַבָּה לְקָבֵל אֶף בְּיוֹם טוֹב בְּהַדְּלָקָתָהּ, מְקַל מְקוּם בְּיוֹם טוֹב אֲפָשֵׁר דָּאִין כְּזֹה נִק דִּין קָבֵלָה יַחֲדִי בֵּינוּ שְׂאִין מְדִלְקִין בְּשַׁעַת אַחַת וּמִתָּר עֲדוּן

הוּא נִק קָדָם שְׂעוּשָׁה הַעֲרוֹב, אָבֵל אִם כְּבֵר עָשָׂה אֵין צָרִיף לְחֹדֵר לַעֲשׂוֹת [חֲמֵד מִשְׁה]: **ד** (יא) **לְלַפֵּת**. כְּגוֹן בְּשׂוֹר וְגַדִּים (כ) וּבִיצֵים וְשֶׁאֲרֵי מִנֵּי לְפָתוֹן מְבַשִּׁילִים, שְׂדַרְכֵן לְלַפֵּת כְּהֵן אֶת הַפֶּת. מִהֲרִירָל הֵיךְ מִנִּיחַ הַבְּשׂוֹר עַל טַעֲלֵעִירָל וְלֹא עַל הַגְּלוּסְקָא, מִשּׁוּם מֵאוּם, וְגַם לְקַח לְחֵם שְׁלֵם, וְהֵיךְ לוֹקַח אוֹתוֹ אַחֲרֵיכֶף לְלֵחֵם מִשְׁנֵה וּבוֹעֵז עֲלִיו בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית¹⁴⁵, דְּכִינֵן דְּאֲתַעֲבִיד בַּה מְצוּה תְּנָדָא לִיעֲבֵד בַּה מְצוּה אַחֲרֵיכֶף¹⁴⁶: (יב) **לְאֲפוּקִי דִּיקָא**. הֵינֵן רִיפּוֹת שֶׁל שְׁעוּרִים, שְׁקוּרִין גְּאֵנְעֵלֵא¹⁴⁷, שְׂאִין דְּרָכֵן שֶׁל בְּנֵי־אָדָם לְלַפֵּת כְּהֵן אֶת הַפֶּת, אֶלָּא אוֹכְלִין אוֹתָן

שְׁעַר הַחַיִּיזוֹן

(י) עֲלִית־תַּמִּיד, וְגַם הַהֲלָכָה בְּרוּחָה הַעֲתִיק אֶת דְּבָרֵי הַט"ו בְּשֶׁם רַבְאִין, וְגַם חֲסִי־אָדָם כֶּתֵב לְסַמֵּךְ עַל זֶה לְעֵינַי דִּיעֲבֵד, וְכֵן בְּדִרְו־חֲסִיִּים שֶׁהַעֲמִקּוֹ בְּכַאוּר הַלְכָה בְּסִימָן רַסֵּא מְצוּד לְהִקָּל בְּעֵינַי דְּבִרְ-מְצוּה אֶף אֲסוּר קָבֵלָת עֲבָר אִם יֵשׁ שְׁהוּת: (י"א) מְגוֹר־אֲבִרְסֵי וּש"א: (י"ב) כֵּן נִרְאָה לְעִינֵית דַּעֲיָת, וְיֵאמֵר לְהַשְׁלִיחַ שְׂעִישָׁה בְּשִׁבְלוֹ וְיִזְכֵּה גַם לְמִשְׁתְּרוֹ: (י"ג) בִּית־יוֹסֵף וְאֲחֻזּוֹנִים, וְכֵן כֶּתֵב גַּם הַגְּרָא: (י"ד) בִּית־יוֹסֵף בְּשֶׁם חוּסְפּוֹת, וְכֵן הוּא בְּהַגְּרָא: (טו) חֲמֵד־מִשָּׁה וְהַגְּרָא: (טז) פִּשְׁטוֹ: (י"ז) הַשְּׁבִילִילְקָט כֶּתֵב דְּמִהֲנֵי וְהַאוּר זְרוּעַ כֶּתֵב דְּלֹא מִהֲנֵי, וְהַמְאִירִי בִּרְאִי גַם־כֵּן דְּנִמְצָא דַּעֲיָת כְּזֹה: (י"ח) הַאֲהִילָה רַבָּה בְּשֶׁם רִשְׁלֵי, וְכֵן כְּתִיב חֲמֵד־מִשָּׁה וְהַגְּרָא, וְגַם הַעֲלִית־תַּמִּיד הַעֲתִיק דְּבָרֵי הַגְּהוֹת אֲשֶׁר־י בְּשֶׁם אוֹר וְזוּעַ הַגָּלִי, וְנִרְאָה דְּהֵם קִמְי אֶלְפָא דְּהִלְכָתָה דְּקִמְא לֵן תַּבְשִׁיל לְחֹדֵר סִגִי מַעֲרָךְ הִדִּין, אָבֵל לְמֵאֵן דְּסְבִירָא לְהוֹ צָרִיף פֶּת וְתַבְשִׁיל, מְסַבֵּר דַּפֵּת לְחֹדֵר מִהֲנֵי לַפֵּת, וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַגְּרָא, דְּלְדַעַתְסָם תַּבְשִׁיל לְחֹדֵר מִהֲנֵי לְתַבְשִׁיל וְהוּא הִדִּין אִיפְכָא פֶת לַפֵּת, אֶלָּא דְּהִלְכָה הִלָּא קִמְא לֵן וְהַעֲרָךְ הוּא תַבְשִׁיל לְחֹדֵר, אֵין בְּשִׁבְלֵי־לְקַט, אֶף דְּסְבִירָא לֵה גַמִי תַבְשִׁיל לְחֹדֵר, מְקַל מְקוּם הַקָּל בַּפֶּת לַפֵּת: (ט"ט) אַחֲרוּנִים בְּשֶׁם שְׁלִיָה: (כ) רַמְב"ם:

(6) סְפֵק, וְכֶתֵב הַמ"א: וְאִם קָבֵל עֲלִיו יוֹם טוֹב גְּוֹן שְׂאֵמֵר כְּרִכּוֹ, אֲסוּר, ע"י סוּף סִימָן רַסֵּא. אָבֵל הַט"ו וְעַט"ו כֶּתֵבוּ מִשּׁוּם רַבְאִין דְּאָפְלוּ לֹא עֲרַב עַד אַחַר כְּרִכּוֹ וְכֹל לְעֲרַב כֵּל זְמַן שֶׁהַעֲבָר לֹא הִתְפַּלְלוּ תַפְלַת יוֹ"ט, ע"ש. וְהִדִּיר־אֲהֵרֵן הַסְּפִים עִם הַמ"א, ע"ש. וְגִיל דְּמֵי שְׂהוּא בְּבַהֲכִינֵי וְלֹא הִנִּיחַ עוֹרֵב תַבְשִׁילִין וְאִם יִלְךָ לְבִיתוֹ לְהִנִּיחַ ע"ת יַעֲבֹר זְמַן מִנְחָה, יִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְלֹא יִנִּיחַ ע"ת, דְּיִזְכֵּר לְהַקְנוֹת קַמְחוֹ לְאַחֲרֵים, מ"א: (3) **מִתַּבְשִׁיל**. דְּאִיתָא בְּגִמְרָא דְּר"א לִיף מְקָרָא דְּאֲשֶׁר תַּאפּוּ אַפּוֹ וְאֲשֶׁר תַּבְשִׁילוּ בְּשִׁלּוֹ, מְבָאֵן שְׂאִין אוֹפִין אֶלָּא עַל הַאֲפּוֹ וְלֹא מְבַשִּׁילִין אֶלָּא עַל הַמְבַשֵּׁל, ע"ש. צָרִיף כָּאֵן פֶּת בְּשִׁבְלֵי מַה דִּיאַפּוֹ פֶת לְצָרֵף שֶׁבֶת וְתַבְשִׁיל בְּשִׁבְלֵי מַה שֶׁבַשְׁלוֹ, וְר"י ס"ל שֶׁבַשְׁבִּיל תַבְשִׁיל מִתָּר הַכֵּל, וְכֵן פּוֹסְקִים ס"ל כְּר"י, וְכֵן ר"ת וְקַעַת דַּעוֹת ס"ל כְּר"א, ע"כ כְּשֶׁר לְכֵל הַפְּחוֹת בְּרִיעֵבֵד כְּר"י,

מִשְׁנֵה בְּרוּחָה

עֲדוּן לְעֲרַב אִם עוֹד לֹא תִשְׁכַּח, (י) וּבְשַׁעַת הַדְּחִק אֶף אַחַר בְּכִרְכוֹ, כֵּל־זְמַן שְׂלֵא הַתְּפַלְלוּ הַעֲבָרִי מִצְרִיב יוֹכֵל לְעֲרַב אִם לֹא תִשְׁכַּח עֲדוּן. אִם כָּאֵן הַתְּפַלְלוּ מִנְחָה וְנִזְכֵּר שְׂלֵא עָשָׂה עוֹרֵב־תַבְשִׁילִין, וְאִם יִחְזוֹר לְבִיתוֹ לְעֲרַב יִאֲחֹר זְמַן מִנְחָה, (י"א) יִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְיִלְעִינֵן עוֹרֵב יִקְנֵה קַמְחוֹ לְאַחֲרֵים¹⁴⁸, (י"ב) וּמִיָּה, אִם כֹּל לַעֲשׂוֹת עוֹרֵבוֹ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, (י"ג) שְׁלִיחַ לַעֲשׂוֹת עוֹרֵב קָדָם שֶׁיִּתְפַּלֵּל מִנְחָה¹⁴⁹: **ב** (ה) **כֶּפֶת וְתַבְשִׁיל**¹⁴⁵. דְּצָרִיף לְאֻפּוֹת וּמְבַשִּׁיל מִיּוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת, וְלִכֵּן עוֹשִׂין הַעֲרוֹב מִפֶּת וְתַבְשִׁיל מְצַרְכִּיּוּם־טוֹב, שְׁעַל סְמִךְ זֶה אֲפִין וּמְבַשִּׁילִין אַחֲרֵיכֶף: (ו) **וְאִם לֹא יַעֲשׂוּ אֶלָּא מִתַּבְשִׁיל לְבַד**. דְּמַעֲרָךְ הִדִּין (י"ג) אֵין צָרִיף אֶלָּא מִתַּבְשִׁיל לְבַד וּמִהֲנֵי בֵּין לַפֵּת בֵּין לְתַבְשִׁיל, שֶׁכֵּן הוּא דַּעַת רַב הַפּוֹסְקִים, אֶלָּא שֶׁנִּהְיָו דַּעַת הַפּוֹסְקִים הַמְּחַמְרִין לְהַצְרִיף פֶּת וְתַבְשִׁיל, וְלִכֵּן בְּרִיעֵבֵד מִתָּר; (י"ד) וְאִם אֵין צָרִיף לְאֻפּוֹת בְּיוֹם טוֹב וְנִק לְבַשֵּׁל, אֶף לְכַתְחֵלָה סִגִי תַבְשִׁיל לְחֹדֵר לְכֵלֵי עֲלָמָא: (ז) **מִתָּר**. לְאֻפּוֹת וּלְבַשֵּׁל בְּיוֹם טוֹב בְּשִׁבְלֵי שֶׁבֶת. וּמְקַל מְקוּם אִם נִזְכֵּר קָדָם שֶׁתִּשְׁכַּח, (טו) צָרִיף לְהוֹסִיף לְהִנִּיחַ גַּם פֶּת וְיֵאמֵר בְּהִדִּין עוֹרֵבֵי, (טז) אָבֵל לֹא יִכְרֵךְ שְׁנִית. וְאִם עָשָׂה מִפֶּת לְבַד, לְתַבְשִׁיל בְּנֹדָא לֹא מִהֲנֵי; וְאִם מִהֲנֵי לַפֵּת לְחֹדֵר, (י"ח) יֵשׁ דַּעוֹת בֵּין הַפּוֹסְקִים. (י"ט) וְהַאֲחֻזּוֹנִים הַסְּכִימוּ דְּלֹא מִהֲנֵי אֶף לַפֵּת, דְּעִקְר הַעֲרוֹב נִתְקַן מִתַּבְשִׁיל: **ג** (י"א) **כִּזְיָת**. וּמִשּׁוּם הַדּוּר מְצוּה, (י"ט) יִקַּח לְחֵם שְׁלֵם וְתַחֲבִית בְּשֶׁר אוֹ דְּגִים שֶׁתִּשְׁכַּח: (ט"ז) **בֵּין בְּסוּפוֹ**¹⁴⁷. לְכָאוּרָה קָל־וְחִמְרָ הוּא: אֶלָּא בְּכִזְיָת סִגִי בְּכִזְיָת, כֵּל־שֶׁכֵּן אִם הֵיךְ יוֹתֵר וְנִשְׂאֵר כִּזְיָת? אֶלָּא כָּאֵן לְאֲשִׁמְעִינוּ דָּאֵף בְּסוּפוֹ לֹא סִגִי בְּפַחוֹת מִפְּנֵי [עוֹרִית]: (י) **לְכַתְחֵלָה**. הַאֵי לְכַתְחֵלָה

הלכות יום טוב סימן תקכו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ד]

נְתַנָּה קָמְחוּ לְאֶתְרֵימִים⁽¹¹⁾ וכו', קָדָם שִׁתְּפַלֵּל מִנְתָּה⁽¹²⁾.

11) ומשמעות דברי המג"א (שהוא מקור דברי המשנ"ב), דייק המטה אפרים (סי' תרכה אלף למטה ס"ק נה) שבאופן שאינו יכול להקנות קמחו לאחרים ילך לביתו כדי לערב, אף שעל ידי זה לא יתפלל מנחה [אמנם ראה שם שהניח את הדבר בצ"ע]. וכן דייק מדבריו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' לו ד"ה אמנם המג"א).

וממה שאינו יכול לערב בעודו בבית הכנסת על פת ותבשיל מסוימים שבביתו, הוכיח החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סי' ט) שאין די בקריאת שם עירוב, אלא צריך לאחוז את התבשיל בידו בשעת עשיית העירוב, וכמשמעות נוסח אמירת 'בהדין עירובא וכו' שמשמע שאוחז בידו את העירוב בשעת האמירה. וכן הסכים העיקר הדי"ט (או"ח סי' כד אות ח), וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' לו) צידד להחמיר בדבר על פי החיד"א והדי"ט.

מאידך, התפארת ישראל (ביצה פ"ב מ"א בתו"א אות ב) כתב שאם יש לו פת ותבשיל בביתו, יוכל לערב בעודו בבית הכנסת אף על פי שאין העירוב בידו. וכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' ח), וביאר שאין דיוקו של החיד"א דברי המג"א מוכרח, שיתכן לדחות שאין צורך לאחוז את העירוב בידו בשעת עשייתו, ודברי המג"א הם באופן שאינו יודע מה ליחד או שאין לו תבשיל מוכן שיוכל להשאירו לשבת. וסיים, שבשעת הדחק יש מקום להקל בדבר [אולם ראה דברי התפארת ישראל (שם) שלדעתו גם באופן שאין לו פת מסוימת לייחד עתה לעירוב, מועיל לומר פת ותבשיל שאקחם כשאבוא לביתי יהיו מעכשיו לעירוב תבשילין, כיון שלחלכה יש בריהו בנדון של דרבנן].

וכן כתב הגרש"ז אייערברך (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות יד), שיכול בשעת הדחק לערב בבית הכנסת על פת ותבשיל שבביתו. והוסיף, שאין חילוק בין אם הפריש את העירוב בביתו ורק ששכח לומר 'בהדין וכו'', לבין אם לא הפריש עדיין כלל, ובשניהם יכול לברך. אלא שסיים שמי"מ החושש מלברך, גם הוא יתברך.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' לו) כתב, שאף שיש לסמוך להקל בדבר לענין העירוב [וראה דבריו שצריך לכך את עירובו של גדול העיר], ואפילו באופן שלא ייחד קודם לכן, מ"מ לענין הברכה, אין לברך אף באופן שייחד קודם לכן.

ובשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' קכט אות ג) כתב, שאכן בשעת הדחק יש להקל בדבר לענין הנחת העירוב, אבל לא לענין הברכה. אמנם באופן שכבר הפריש את העירוב בביתו ורק ששכח לומר 'בהדין וכו'', מי שמברך אין מוניחים אותו, ומי"מ מי שאינו מברך גם באופן זה, הרי זה משובח. והוסיף (ח"ח סי' קכג), שהייתו דוקא אם מייחד את העירוב קודם יום טוב, מה שאין כן לומר 'פת ותבשיל שאקחנו כשאבוא לביתי יהיה מעכשיו לעירוב תבשילין', אין נראה שיתעיל [ושלא כמו שכתב התפארת ישראל כנ"ל]. וראה עוד לגבי נדון אחיות העירוב מה שכתבנו להלן (ס"ק טג).

12) וכן אם יש לו אפשרות לבקש משכן שגר קרוב לבית הכנסת שיקנה לו פת ותבשיל, כתב המטה אפרים (סי' תרכה ס"ז) שיעשה כן, וביאר (אלף למטה ס"ק נו) שהעיקר שיהיה העירוב שלו, ואין צורך שיעשהו בביתו.

עוד כתב שם (ס"ז), שיוכל גם לסמוך על עירובו של גדול העיר [כמבואר בשו"ע להלן (סי' ש) שמי ששכח או נאנס סומך על עירובו של גדול העיר], וביאר שם (אלף למטה ס"ק נה), ששכחה באופן זה נחשבת כאונס ולא כפשיעה [שהתבאר בשו"ע שם שמי שפשע אינו יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר, וראה מה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק כו)]. והוסיף, שמה שלא הוכיח המג"א עיצה זו, הוא משום שהמג"א דיבר במקום שאין גדול העיר. ובשו"ת שבת הלוי

(ח"ט שם) כתב, שבאופן שכבר ייחד את העירוב בביתו ושכח מלערב, בודאי אינו נחשב כפושע, ויוכל לסמוך על עירובו של הגדול.

[ביה"ל ד"ה ספק חשנה]

קָבְלוּ עָלֵיכֶם יוֹם-טוֹב⁽¹³⁾ וכו', דָּלָא נְתַנָּה לְקַבֵּל כְּנָה⁽¹⁴⁾.

13) ואף על פי שלענין הדלקת נרות חנוכה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרעט ס"ק א) שאשה שקיבלה שבת בהדלקת נרות, תבקש מאדם אחר שידליק את נרות החנוכה עבורה, ביאר השלמי תורה (יום טוב סי' לא אות ג) ששונה הדין לגבי עירובי תבשילין שהתקנה היתה להתחיל את עשיית צרכי שבת קודם יום טוב, ולפיכך כשקיבלה על עצמה יום טוב שוב אין ענין העירוב שייך אצלה כלל, מה שאין כן לגבי נרות חנוכה שהוא נדון של איסור עשיית מלאכה, בזה התבאר בשו"ע לעיל (סי' רסג סי"ז) לגבי מי שקיבל על עצמו שבת, שמוותר לו לומר לאדם אחר שעדיין לא קיבל שבת שיעשה מלאכה.

14) אמנם, לפי מה שנקט במשנ"ב לקמן (סי' תר ס"ק ד) כדבר פשוט שנהגו הנשים לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אם כן יש בכך קבלת יום טוב, וכמו שכתבו הפרי יצחק (ח"ב סי' ד"ה וכו' וד"ה ועכ"פ), והכפ החיים (סי' תקיד ס"ק קיב) [ובספר שלמי תורה יום טוב סי' ז אות ב הסתפק האם קבלה שעל ידי ברכת הזמן דינה כקבלת ציבור או כקבלת יחיד], אולם במשנ"ב לעיל (סי' רסג ס"ק כג) התבאר, שמנהג זה אינו בכלל המקומות.

[משנ"ב ס"ק ח]

כְּפֶת וְתִקְשִׁילֵי⁽¹⁵⁾.

15) ולערב על לחם ותבשיל כשהם קפואים, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' קכט אות א) שמצד הדין אפשר לערב עליהם, כיון שאפשר להפשירם בקלות, ורק ש'מהיות טוב' אם אפשרי הדבר ראוי להדר לחכות עד שיפשיר [לחוש לחומרת בעל הבאר משה, ראה ספר עירוב תבשילין הערוך ס"ז ס"ק כ]. וכן דעת הגר"ג קרליץ [לקט הלכות יום טוב וחול המועד פ"ט סי"ח] שבמאכל קפוא אפשר לעשות עירובי תבשילין.

וכן לערב בימני מזונות אפויים כשאין לו לחם שלם [ראה להלן ס"ק ח], כתב בשו"ת שבת הלוי (שם אות ב) שפשוט הדבר שאפשר לערב בהם ולהתיר על ידם לאפות כל מיני אפיה. אולם לגבי תבשיל שנאפה בתנור אפיה, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני יום טוב פכ"א ס"ק ג) שנחשב כתבשיל ולא כמין אפיה, כיון שהדבר תלוי בשם תבשיל ושם פת, ואין משנה אם המאכל התבשל על גבי האש או נאפה בתנור.

[משנ"ב ס"ק ח]

כְּפִית⁽¹⁶⁾.

16) לענין שיעור כוית, התבאר לעיל (סי' תפו ס"ק א) שנחלקו הראשונים אם הוא כחצי ביצה בינונית עם קליפתה או כשליש ביצה, וכתב שם שלגבי דין דרבנן אפשר להקל בכשליש ביצה, אך לגבי דבר שמברכים עליו כמו מרור וכדו', יש להחמיר לכתחילה כחצוי ביצה, מפני הברכה. והחזו"א כתב (קונטרס השיעורים או"ח סי' לט ס"ק יז) שהשיעור הוא או כחצי ביצה בלא קליפתה, או כשליש ביצה בקליפתה, ושלחלכה אפשר לסמוך על הדעה האחרונה. [ובספר שיעורין של תורה (סי' יא) כתב, שהחזו"א כנראה חזר בו ממה שרמז שדבריו בהלכות עירובין סי' לו, שדעתו נוטה כהדעה הראשונה].